

STORTINGET

Innst. 194 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra kommunal- og forvaltningskomiteen

Meld. St. 16 (2021–2022)

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Samisk språk, kultur og samfunnsliv

Til Stortinget

Sammendrag

I meldingen vises det innledningsvis til ansvarfordelingen i samepolitiske spørsmål.

Det vises videre til at da ny budsjettordning for Sametinget ble innført i 2019, ble det samtidig etablert en ordning med framoverskuende årlige meldinger til Stortinget om samisk språk, kultur og samfunnsliv. Siden ordningen ble etablert, er det blitt lagt fram tre slike årlige stortingsmeldinger – i juni 2019, august 2020 og juni 2021. Temaene for meldingene varierer fra år til år, men har likevel det til felles at Sametingets årsrapport er fast vedlegg, og at Sametingets vurderinger kommer fram i selve meldingsteksten. I denne meldingen gis en sammenstilling av regjeringens ambisjoner og mål for samepolitikken. Meldingen inneholder også en kort redegjørelse for Sametingets politiske mål.

Det vises også til at regjeringen har besluttet at neste års melding til Stortinget om samisk språk, kultur og samfunnsliv skal ha kompetanse og rekruttering som tema, avgrenset til barnehage, grunnopplæringen, vide-regående skole og høyere utdanning.

Videre i denne meldingens innledning gis en omtale av de overordnede rammene for regjeringens samepolitikk, herunder Grunnloven § 108, ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artik-

kel 27 og FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP). Det gis videre en omtale av konsultasjonsplikten i internasjonal og norsk rett. Det vises i den forbindelse til samelovens bestemmelser fra 2021 og veileder for kommuner og fylkeskommuner og til at departementet er i gang med å lage mer detaljerte regler og veiledning overfor statlige myndigheter.

Det gis også en omtale av budsjettordningen for Sametinget etter 2019.

I innledningen omtales også oppfølgingen av FNs bærekraftsmål i samepolitikken.

I meldingens kapittel 2, som er meldingens hovedkapittel, gis en omtale av regjeringens mål for samepolitikken. Omtalen er delt inn i følgende temaer:

- Punkt 2.1 En fornyet distriktspolitikk med relevans for de samiske områdene.
- Punkt 2.2 Bekjempe samehets og hverdagsrasisme mot samer
- Punkt 2.3 Samiske språk
- Punkt 2.4 FNs internasjonale tiår for urfolksspråk
- Punkt 2.5 Samisk kunst og kultur
- Punkt 2.6 Likeverdige tjenestetilbud til den samiske befolkningen
- Punkt 2.7 Næringsutvikling

Det vises til meldingen for en nærmere omtale av temaene. Sametingets merknader er tatt inn under de enkelte punktene i meldingen.

I meldingens kapittel 3, i en merknad fra Sametinget, omtales Sametingets politiske mål. Blant annet pekes det på at det er nødvendig med en tilstrekkelig tilførsel av ressurser, slik at Sametinget har de nødvendige midlene til å ivareta rollen som et folkevalgt organ for den samiske befolkningen.

I meldingens kapittel 4 omtales økonomiske og administrative konsekvenser. Det vises videre til at tiltak i stortingsmeldingen blir dekket innenfor gjeldende budsjettammer. Det vises i meldingen til at stortingsmeldingen beskriver regjeringens mål og ambisjoner og setter rammer og retning for regjeringens samepolitikk. Tiltak som er omtalt under Sametingets merknader og Sametingets mål, er uttrykk for ønsker og krav fra Sameetingets side som regjeringen ikke nødvendigvis har tatt stilling til.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Rune Støstad, Siri Gåsemyr Staalesen, Terje Sørvik og lederen Lene Vågslid, fra Høyre, Mudassar Kapur, Anne Kristine Linnestad og Mari Holm Lønseth, fra Senterpartiet, Heidi Greni, Kathrine Kleveland og Haakon Skramstad, fra Fremskrittspartiet, Helge André Njåstad og Erlend Wiborg, fra Sosialistisk Venstreparti, Grete Wold, og fra Rødt, Tobias Drevland Lund, viser til at meldingen er den fjerde i rekken av framoverskuende stortingsmeldinger som har erstattet det som tidligere var behandlingen av Sametingets årsmelding. Temaene for meldingene varierer fra år til år, men har likevel det til felles at Sametingets årsrapport er fast vedlegg, og at Sametingets vurderinger kommer fram i selve meldingsteksten.

Komiteen viser til at det i denne meldingen gis en sammenstilling av regjeringens ambisjoner og mål for samepolitikken samt en kort redegjørelse for Sametingets politiske mål.

Komiteen merker seg at regjeringen har besluttet at neste års melding til Stortinget om samisk språk, kultur og samfunnsliv skal ha kompetanse og rekruttering som tema, avgrenset til barnehage, grunnopplæringen, videregående skole og høyere utdanning.

Komiteen viser til at hvert fagdepartement har ansvaret for å følge opp statlig politikk overfor samene innenfor sin sektor. Kommunal- og distriktsdepartementet har ansvaret for å samordne statlig politikk som berører samene i Norge.

Komiteen viser videre til at det gis en omtale av de overordnede rammene for regjeringens samepolitikk, herunder Grunnloven § 108, ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 og FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP). Det gis videre en omtale av konsultasjonsplikten i internasjonal og norsk rett. Det vises i den forbindelse til samelovens bestemmelser fra 2021 og veileder for kommuner og fylkeskommuner og til at departementet

er i gang med å lage mer detaljerte regler og veiledning overfor statlige myndigheter. Det gis også en omtale av budsjettordningen for Sametinget etter 2019.

Komiteen merker seg også at Sametinget er i ferd med å utarbeide en samisk bærekraftsportal, og at målet med denne portalen er å framskaffe og formidle kunnskap og informasjon om FNs bærekraftsmål ut ifra et samisk ståsted. Komiteen viser til at Meld. St. 40 (2020–2021) Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030 påpeker at nesten alle samfunnsmessige utfordringer i Norge berører flere sektorer og krever samarbeid på tvers. I samepolitikken vil flere av bærekraftsmålene være relevante. Arbeidet med å følge opp bærekraftsmålene krever felles innsats fra statlige, kommunale og regionale myndigheter og Sametinget.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet, viser til at regjeringen i Hurdalsplattformen har varslet en storsatsing på utdanning i hele landet og på å bygge profesjonsutdanninger av høy kvalitet i hele landet. Dette arbeidet er nå godt i gang, og regjeringen har prioritert tiltak for fleksibel og desentralisert utdanning. Flertallet viser til Meld. St. 16 (2020–2021) der det står at det i 2022 er satt av 40 mill. kroner for å støtte studiesentrene og 144 mill. kroner til fleksibel og desentralisert utdanning fra fagskoler, høyskoler og universiteter i 2022. Midlene er utlyst gjennom Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse. Ved å stille tydelige krav til universiteter og høyskoler om regionalt nærvær vil regjeringen styrke det desentraliserte tilbudet og møte de regionale kompetansebehovene. Flertallet mener dette er viktig.

Flertallet merker seg at Regional analyse for Samisk område 2020 viser en stor nedgang i folketall i samiske områder. Levende lokalsamfunn er en forutsetning for bevaring av samisk kultur, og flertallet viser til regjeringens arbeid med å styrke kommuneøkonomien og distriktpolitikken. Regjeringen har satt i gang arbeidet med en ny retning i distriktpolitikken, med styrking av virkemiddelapparatet, bygdevestavtaler og krav om at distriktpolitiske hensyn skal være gjennomgående i offentlig forvaltning. Flertallet viser til at regjeringen våren 2023 skal legge fram en stortingsmelding om distriktpolitikken. Det skal legges til rette for næringsutvikling i hele landet. Husbanken skal få et bredere samfunnsoppdrag, og det distriktsrettede arbeidet skal styrkes. Flertallet vil særlig trekke fram regjeringens satsinger i tiltakssonen. Dette er et område der det samiske står sterkt, og satsingene i denne delen av landet er derfor viktige for den samiske befolkningen. Grunnskoletilskuddet regjeringen har innført, kan bidra til å opprettholde grendeskoler i små samiske byg-

der, noe som er viktig for å sørge for fortsatt bosetting der.

Flertallet mener reindrifta er viktig for å bevare samisk språk, kultur og samfunnsliv. Regjeringen er tydelig på at den vil utvikle reindrifta med et tredelt mål om økologisk, økonomisk og kulturell bærekraft samt å tilrettelegge for økt verdiskaping i reindriftsnæringa gjennom kjøttproduksjon, kulturformidling og turisme basert på reindrifta.

Flertallet viser til at statens rovdyrpolitikk fører til vesentlig negativ belastning på samiske primærnæringer, og det gjelder ikke minst samisk reindrift. Regjeringen har i Hurdalsplattformen varslet at det skal føres en mer restriktiv rovdyrpolitikk. Regjeringens rovdyrpolitikk bygger på rovviltforlikene, og det skal sikres at bestandsmålene faktisk følges opp. Når en bestand ligger over bestandsmålet, skal den forvaltes i tråd med det bestandsmålet som til enhver tid er vedtatt av Stortinget.

Flertallet viser til at meldingen omtaler at Norge sitter i styringsgruppen for, og har tatt en ledende rolle i, arbeidet med FN's tiår for urfolksspråk. I nordisk ministermøte i Stockholm nylig tok Norge initiativ til at de nordiske land og sametingene i fellesskap løfter fram en sak for Global task-møtet i april 2023 for å få et samlet framstøt mot de store teknologiaktørene som Google, Apple, Microsoft med flere om at de må gi tilgang til de samiske språkverktøyene i sine standard programvarer.

Komiteens medlemmer fra Høyre merker seg at det er regjeringen som har besluttet at neste års melding til Stortinget om samisk språk, kultur og samfunnsliv skal ha kompetanse og rekruttering som tema, avgrenset til barnehage, grunnsopplæringen, videregående skole og høyere utdanning, og at denne beslutningen ikke er tatt i samarbeid med Sametinget, slik foregående regjering praktiserte.

Disse medlemmer merker seg at neste års melding vil sette fokus på kompetent arbeidskraft, kompetansepolitikk og desentraliserte utdanningstilbud. Disse medlemmer forventer at fagskolene får en enda større rolle i arbeidet med å sikre muligheter for livslang læring over hele landet. Disse medlemmer mener at man må legge til rette for mer desentralisert og fleksibel utdanning og styrke og videreutvikle studieentrene i hele landet, og viser til at Solberg-regjeringen la fram en strategi for desentralisert og fleksibel utdanning ved fagskoler, høyskoler og universiteter i juni 2021.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet, viser til at det er regjeringen som beslutter hva som skal være tema for stortingsmeldinger. Når det gjelder de årlige meldingene om samisk språk, kultur og samfunnsliv, er det like-

vel tradisjon for å hente inn forslag til tema fra Sametinget. Det ble også gjort i forbindelse med neste års melding, og temaet kompetanse og rekruttering ble valgt etter innspill fra Sametinget. Siden dette er et svært omfattende tema, så regjeringen behov for en nærmere avgrensing, og denne ble foretatt etter dialog både med Sametinget og med Kunnskapsdepartementet som fagdepartement. Prosessen rundt valg av tema har foregått på samme måte som tidligere år, og det er ikke innført noen endring i praksis fra forrige regjering.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at Kommunal- og moderniseringsdepartementet sendte et forslag til endringer i samelovens språkregler på høring høsten 2021. Høringsforslaget følger blant annet opp språkutvalgets forslag om å innføre tre ulike kommunekategorier og differensierte rettigheter. Disse medlemmer ser frem til at saken blir lagt frem for Stortinget, og forutsetter at muligheten for fleksible løsninger blir ivaretatt.

Disse medlemmer merker seg at samisk språk og kultur henger tett sammen. Samiske kunstnere, kulturutøvere og kulturinstitusjoner bidrar til å styrke samiske språk. Disse medlemmer ser det som svært viktig å fokusere på digitale verktøy samtidig som utdanningsinstitusjonene må ta vare på samiske språkbærere og bruke dem som ressurser i utdanningene.

Disse medlemmer merker seg at situasjonen for de samiske språkene er forskjellig i de ulike språkområdene, og at Sametinget har satt i gang arbeidet med utviklingsprogrammer for sør- og lulesamisk språk i samarbeid med institusjoner i det aktuelle språkområdet. Disse medlemmer mener det er viktig å bruke eksisterende institusjoner fremfor å bygge nye, da det er mangel på kompetanse innenfor flere sektorer, også i de samiske samfunnene. Derfor ser disse medlemmer det som viktig å bygge på og videreutvikle eksisterende institusjoner.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Rødt merker seg at Kultur- og likestillingsdepartementet skal sørge for at samiske perspektiver blir ivaretatt i den nasjonale kulturpolitikken, og videre at samisk språk og kultur skal ivaretas i relevante kulturpolitiske strategier og dokumenter i Stortinget. Disse medlemmer påpeker viktigheten av at samisk språk og kultur ivaretas når kunstmeldingen blir lagt frem for Stortinget.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til høringsinnspill fra Sametinget/Sámediggi, der det etterlyses en styrking av samenes rettighetssituasjon og rammebetingelser. Disse medlemmer merker seg at arealkonflikter ikke blir adressert i meldingen, selv om ulike former for arealinngrep utgjør en trussel mot samenes rettigheter

slik de er nedfelt i menneskerettighetene. Disse medlemmer etterlyser større ambisjoner for norsk samepolitikk enn det som presenteres i stortingsmeldingen.

Disse medlemmer viser til at den samiske kulturen står overfor andre utfordringer enn storsamfunnet, og at en økt satsing på norske distrikter generelt ikke vil være tilstrekkelig. Disse medlemmer mener at en styrking av den samiske kulturen må innebære en særskilt samepolitikk med konkrete mål og tiltak og tilhørende ressurser.

Komiteens medlem fra Rødt viser til Sametingets merknad om at det er kritisk viktig at Sametinget har tilstrekkelig med midler til å utøve sitt formål.

Dette medlem viser til Rødts alternative statsbudsjett for 2023, hvor man øker bevilgningene til Sametinget med 25 mill. kroner, og at tilstrekkelige bevilgninger er avgjørende for Sametingets faktiske selvbestemmelse. Dette medlem deler videre Sametingets forventninger til en distriktsmelding som ivaretar behov og utfordringer i de samiske områdene.

Dette medlem viser videre til Sametingets beskrivelse av utfordringene for de seks samiske språkene, og dertil beskrevne tiltak, samt at Rødt har programfestet at samisk språk må styrkes i hele Sápmi.

Dette medlem ser med stor interesse på Sametingets arbeid med et samisk språkombud og fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen støtte Sametingets arbeid med å utrede et samisk språkombud.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt vil vise til det viktige arbeidet som er blitt gjort i de tidligere Saminor-undersøkelsene for å kartlegge samisk og nordnorsk helse. I mangel av samiske helseregistre er undersøkelser som Saminor av avgjørende betydning for å ha oversikt over helsetilstanden og for å lage målrettede helsetilbud til den samiske befolkningen. Disse medlemmer mener det er avgjørende at Saminor 3 sikres tilstrekkelig finansiering over flere år.

Disse medlemmer vil videre understreke at tilgangen til likeverdige helsetjenester for urfolk er grunnfestet i ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, hvor det heter at regjeringen «skal skaffe dem ressurser som setter dem i stand til å utforme og tilby slike tjenester under deres eget ansvar og kontroll, slik at de kan nyte godt av en høyest mulig fysisk og mental helsemessig standard».

Komiteens medlem fra Rødt viser til at per i dag er den samiske klinikken Sámi klinihkka underlagt Finnmarkssykehuset både økonomisk og organisatorisk, og klinikken har ikke eget styre eller budsjett. I praksis har ikke klinikken selv kontroll og ansvar for

prioriteringer, pasientinntak eller økonomi. I Sametingets merknader understrekes det at dagens organisering ikke har vist seg å gi den nødvendige utvikling av spesialisthelsetjenestetilbudene til den samiske befolkningen, og dette medlem mener at det å få på plass en organisering som ivaretar samisk selvbestemmelse over egne helsetjenester, er prekært.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan man best kan etterkomme Sametingets krav om at Sámi klinihkka skal styres etter eget budsjett med et styre oppnevnt av Sametinget, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt vil minne om den såkalte Fosen-dommen fra Høyesterett, som definerte vindkraftutbyggingene Storheia og Roan i strid med folkeretten. Disse medlemmer mener det er en skandale at reparasjonsplikten som følger av menneskerettighetene, ikke er planlagt oppfylt halvannet år etter at dommen falt, og at det snarest må komme på plass en løsning. Disse medlemmer vil på det sterkeste understreke at det haster å legge en plan for å adressere det pågående menneskerettsbruddet, og fremmer på den bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen jevnlig rapportere til Stortinget om fremdriften i oppfølgingen av Fosen-dommen.»

«Stortinget ber regjeringen vektlegge å rette opp det pågående menneskerettighetsbruddet som stadfestes i Fosen-dommen, fremfor andre hensyn.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet, viser til at Høyesterett høsten 2021 behandlet ekspropriasjonssaken mellom reindriften på Fosen og vindkraftkonsesjonærene for Roan og Storheia vindkraftverk. Høyesterett vurderte at konsesjonene var i strid med reineiernes folkerettslige rettigheter. Begrunnelsen var at vindkraftutbyggingene på sikt vil utgjøre en alvorlig trussel mot næringsvirksomheten og dermed mot kulturutøvelsen. Vindkraftkonsesjonærenes krav om ekspropriasjon ble derfor avslått. Fosen-dommen avklarer ikke hva som skal skje med vindkraftverkene. Flertallet viser til at Olje- og energidepartementet har iverksatt en prosess hvor det er varslet at departementet vil vurdere omgjøring av konsesjonsvedtakene. For å fatte nye vedtak i saken kreves det et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for å bringe på det rene hvordan reindriften folkerettslige vern kan sikres. Det pågår nå konsultasjoner mellom Olje- og energidepartementet, reindriften og Sametinget for å få fastsatt hva som skal utredes videre.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt vil understreke at selv om Fosen-dommen ikke redegjør for hva som skal skje med vindturbinene, så redegjør dommen for et pågående menneskerettighetsbrudd. Disse medlemmer mener også det er nødvendig å gjenta at det er halvannet år siden dommen falt. Disse medlemmer mener disse faktorene taler for både at prosessen regjeringen viser til å ha igangsatt, trekker ut i tid, og at man bør informere Stortinget om fremdrift på jevnlig basis for å etterkomme allmennhetens informasjonsbehov i saken.

Disse medlemmer vil videre peke på at det er en svært viktig del av forvaltningen av samisk kultur at betydelig flere av disse vurderingene blir gjort i favør av reindriftsutøvere i fremtiden. Vindkraftutbygging i trekk- og beiteområder for rein er den sterkeste voksende trusselen nå, men også kraftlinjebygging, hyttefelt og arealkrevende bergverk og gruvedrift reduserer eksistensmulighetene for reindriften og hele den samiske kulturen.

Disse medlemmer merker seg Sametingets oppfordring om å verne om sjøsamiske rettigheter til fiske og at mulighetene for å livnære seg av naturressurser i de sjøsamiske områdene må være reelle. Disse medlemmer vil påpeke at dette betyr at oppdrettsindustrien må vike for sjøsamiske rettigheter der disse står i motsetningsforhold til hverandre.

Disse medlemmer viser til at regjeringen har meldt at det i løpet av 2023 skal legges frem en ny mineralstrategi. Planer om ny mineralvirksomhet har ofte kommet i konflikt med samiske rettigheter og interesser, for eksempel ved Nussirgruva i Kvalsund. Disse medlemmer vil vise til at arealinnngrep på bakgrunn av mineralvirksomhet kan føre til brudd på FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 på samme måte som Høyesterett finner at det har skjedd i Fosen-saken. Disse medlemmer mener at menneskerettighetene må ligge til grunn for den nye mineralstrategien på samme måte som de må ligge til grunn for statens energipolitikk.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen jevnlig rapportere til Stortinget om fremdriften i oppfølgingen av Fosen-dommen.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen vektlegge å rette opp det pågående menneskerettighetsbruddet som stadfestes i Fosen-dommen, fremfor andre hensyn.

Forslag fra Rødt:

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen støtte Sametingets arbeid med å utrede et samisk språkombud.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan man best kan etterkomme Sametingets krav om at Sámi klinihkka skal styres etter eget budsjett med et styre oppnevnt av Sametinget, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Meld. St. 16 (2021–2022) – Samisk språk, kultur og samfunnsliv – vedlegges protokollen.

Oslo, i kommunal- og forvaltningskomiteen, den 21. februar 2023

Lene Vågslid

leder

Anne Kristine Linnestad

ordfører

